

ČIERNA A PURPUROVÁ WOJCIECH DUTKA

Ljndeni

SKUTOČNÝ PRÍBEH LÁSKY
SLOVENSKEJ ŽIDOVKY
A ESESÁKA V PEKLE
OSVIENČIMU

Čierna a purpurová

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Ljndeni

Wojciech Dutka

Čierna a purpurová – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

ČIERNA A PURPUROVÁ

**ČIERNA
A PURPUROVÁ**
**WOJCIECH
DUTKA**

Ljndeni

PROLÓG

Marec 1942

Stanicou s nemeckým názvom *Auschwitz* sa rozľahlo prenikavé škrípanie a pri bočnej rampe zastal vlak. Zavŕzgali rígle, na prvom vagóne sa s hrmotom otvorili mohutné dvere a do toho sa ozval rev zavalitého esesáka:

„*Heraus!*“

V transporte bola tisícka žien, ale ani jedna nemala potuchy, kde sú. Prišli zo Slovenska. Prezident tohto štátu spolupracujúceho s Treťou ríšou, katolícky kňaz Jozef Tiso zaplatil Nemcom päťsto mariek za každého Žida, ktorého vyviezli nevedno kam.

Po chvíli prišlo k vlaku niekoľko väzňov v bielo-modrých pruhovaných pyžamách. Na esesákov rozkaz pristavili k vagónu dosky, po ktorých sa s trochou šťastia a šikovnosti dalo zísť dole na zem.

Dvadsaťročná dievčina v skromnom futrovanom jarnom plášti zostúpila po doske na štrk. Za ňou nasledovali ďalšie ženy.

PRVÁ ČASŤ

1. KAPITOLA

PARALELNÉ ŽIVOTY

Československo, 1938

Veľký pstruh potočný s nádhernou zelenkastou kožou posiatou červenými škvrnami sa chytil na tučnú larvu potočníka visiacu z háčika. Prehltol lahodný kúsok a chystal sa odplávať do hĺbín. Dievčina inštinktívne trhla udicou dohora a rýchlymi pohybmi začala vlasec priťahovať. Ryba bola mocná a nechcela prehrať. Zmietala sa na všetky strany, ale Milena sa nevzdávala. Naopak, sila ryby a jej odhodlanie bojovať o svoj život ju utvrdzovali v presvedčení, že práve ona musí vyjsť z tohto boja ako víťaz. Útek pred problémami nemala vo svojej racionálnej povahe, rovnako však bola otvorená aj romantickým dobrodružstvám.

Obďaleč stál otec a radil jej. To on ju naučil chytať ryby. Bola hrdá, že ju berie ako syna. Keď pstruh vyskočil na mokrý kameň, vydýchla si. Spoločné rybárčenie s otcom mala rada.

Milena bola vysoké, dobre stavané, pekné dievča s tmavohnedými vlasmi a pretiahnutou tvárou s jemnými črtami. Otec bol na ňu pyšný. Všetky kamarátky v triede jej závideli krásu.

V tých časoch žilo na Slovensku približne deväťdesiat tisíc Židov. Väčšinou bývali v mestách a venovali sa obchodovaniu, ale mnohí pracovali ako samostatní živnostníci. Milenin otec, šesťdesiatročný Elias Zinger, bol právnik. Vlastnil advokátsku prax a jeho zamestnanie mu prinášalo spoločenskú prestíž aj stabilné príjmy. Začínal ešte za panovania cisára Františka Jozefa. Niekde na pôjde stále ležal mocnárov starý zaprášený portrét. Kedysi v minulosti Elias dostal nápad zniesť ho a zavesiť na stenu v salóne,

ale slovenskí klienti by pre toto gesto zrejme nemali pochopenie. Skrátka, bol cisárovi vďačný, že za jeho vlády mohol študovať na viedenskej univerzite a potom si otvoriť prax na Slovensku, ktoré bolo v tom čase zapadnutým kútom habsburského impéria.

Keď starý Elias videl, ako jeho mladšia dcéra šikovne chytá ryby, niekde hlboko v duši mu prišlo ľúto, že sa nenarodila ako chlapec. Pre zbožného muža, bez ohľadu na vierovyznanie, neexistuje vari nič dôležitejšie, než mať syna. Lenže Najvyšší sa vo svojej nevyspytateľnej múdrosti rozhodol odmeniť svojho oddaného sluhu dvoma dcérami.

Ako sa patrilo na dobrého „syna“ židovského právnika, Milena sa zaujímala o filozofické a náboženské knihy, takže si medzi ostatnými židovskými dievčatami len ťažko hľadala kamarátky. Stretávala sa však s kresťanmi. Elias síce hľadel na *gójov* s náležitým odstupom, ale k životu pristupoval veľmi pragmaticky. Deviaty z jeho desiatich klientov boli kresťania, preto dcére nebránil, aby sa s nimi stýkala, no domnieval sa, že by tieto kontakty mala obmedziť na minimum.

* * *

Slovenské dievčatá neboli tak dobre situované ako Milena, ale občas ju pozvali na večierok. Na jednom z nich spoznala Dávida, osemnásťročného brata svojej obľúbenej spolužiačky. Keď si Jarka všimla Milenin záujem, vysvetlila jej, prečo sa Dávid správa k ženám tak džentlmenovsky. Vraj slúži v Hlinkovej garde.

„To sú tí, čo rozbíjajú výklady na židovských obchodoch?“ spýtala sa Milena.

„Nie, kdeže,“ opáčila Jarka. „Sú to veľmi pobožní chlapci. Nosia baldachýn nad biskupom počas procesie Božieho tela.“

Kamarátkino vysvetlenie Milenu neuspokojilo. Nevedela pochopiť, prečo je nosenie baldachýnu nad biskupom v očiach katolíckych kamarátov taký zásluhový čin. Dokázala si predstaviť iba

to, že biskup je niekto rovnako dôležitý ako rabín v Bratislave. Napriek tomu sa jej urastený blondín páčil. Z obyčajnej dievčenskej naivity sa teda rozhodla, že si s ním bude prostredníctvom kamarátky tajne vymieňať listy.

Bol to len nevinný flirt, závan mladistvého nadšenia a zároveň túžba spoznať ľudí, ktorí nepatrili do jej sveta. Elias Zinger bol liberálny židovský otec, ale jeho liberalizmus mal svoje medze. Dcéra si nemohla sama vybrať muža, s ktorým by chcela mať vzťah. Mala byť vernou dcérou Izraela. Flirt s Dávidom, ktorý bol vo svojej podstate a forme veľmi detinský, jej umožnil naplniť sebeckú, ale v tomto veku absolútne prirodzenú potrebu získať obdiv chlapca.

Flirtovanie trvalo počas leta tisícdeväťstotridsaťosem. Milena často dávala Dávidovi najavo, že jej na ňom záleží. Hovorila o jeho dôvtipe, o tom, že sa jej páči, ako sa správa k dievčatám, že je veľmi šarmantný, ale zároveň diskrétny a citlivý. Písala mu, hoci vedela, že medzi pobožnými Židmi by žena vyzývajúca muža k aktívnejšiemu konaniu nepochybne spôsobila škandál. Lenže Milena mala sklony k mierne provokatívnemu správaniu. Podvedome cítila otcovo sklamanie, že sa nenarodila ako chlapec, a mimoriadna smelosť, s akou k všetkému pristupovala, v jej rodičoch občas vyvolávala obavy, akým smerom sa bude uberať jej budúcnosť.

Aj napriek medzinárodným nepokojom strávila Milena leto tisícdeväťstotridsaťosem písaním listov Dávidovi. Bavilo ju to. Sama bola prekvapená, akú dôležitosť prikladá tým prázdnyim slovám a s akou vážnosťou prežíva samotné písanie. Každý list pre Dávida niekoľko ráz opravovala, menila tón, aby zdôraznila tie chlapcove vlastnosti, ktoré sa jej páčili, aj tie, ktoré v nej vyvolávali opačné pocity. Keď dostávala odpovede, v ktorých Dávid vyjadroval prekvapenie nad „rýchlo sa vyvíjajúcou známosťou“ a nešikovne vysvetľoval nejakú svoju chybu, začala Milena uplatňovať zvláštnu ženskú „dialektiku“. Napísala, že ju v prvom rade

očaruje jeho vrodená skromnosť, lenže nerozumie jej srdcu. Snažila sa mu iba vysvetliť, v čom spočívajú jeho chyby (napríklad sa neučil francúzštinu). To viedlo k tomu, že s ňou Dávid prerušil kontakty. Zniesol jemné aj očividné ironické narážky, nemohol však vystáť posmech ženy. No Milena ho nechcela úmyselne uraziť.

Začiatkom septembra tisícdeväťstotridsaťosem do každodenného života ľudí v Československu vstúpil rev istého maliara izieb zo Salzburgu, ktorý požadoval dodržiavanie práv nemeckej menšiny v Sudetách. Milenu to vôbec nezaujímalo. Pre ňu bolo podstatné iba to, že prišla o svoju letnú zábavku – Dávída. Mohla ten nevinný žartík predsa potiahnuť o čosi dlhšie. Vnútorne však netrpela. Skôr sa to dotklo jej samolúbosti, tej krehkej, neznesiteľne iritujúcej a pritom úplne prirodzenej stránky ženskej duše.

Rakúsko, 1938

Drasenhofen, Bohom zabudnutá dedinka v Rakúsku ležiaca v tesnej blízkosti československej hranice. Nad maličkým námestím sa týči kostol, jediná stavba, ktorú vidieť na kilometre ďaleko.

Rakúsky vidiek si navzdory plynúcemu času zachoval dávny rytmus života. Deň za dňom sa tu odvíjali podľa jasného a nemenného scenára: zvon na farskom kostole zvolával veriach na omšu a do Weimertovho obchodu si občania chodievali po čerstvé údeniny.

Babička Franza Weimerta mala osemdesiat rokov a v kostole sa snažila byť vždy skôr než ostatní. Sedávala v prvej lavici a pred omšou nahlas odriekala ruženec. Hlboká a úprimná zbožnosť starej ženy mala vplyv aj na jej vnuka, šestnásťročného hlavného miništranta Franza. Bol jej obľúbencom a musel sa podriaďiť želaniu babičky, ktorá spriadala ďalekosiahle plány. V dome Weimertovcov rozhodovala o mnohých záležitostiach, pretože oddávna mala na syna aj nevestu veľký vplyv. V predstavách videla svojho

vnuka ako kňaza oddaného službe Bohu a cirkvi. Ibaže želania sú želania a popri nich sa v Rakúsku diali nezadržateľné zmeny.

Anšlus nebol nijakým prekvapením. Priemerní Rakúšania, ku ktorým patrila aj rodina Weimertovcov, ho prijali ľahostajne. Byť súčasťou veľkého Nemecka, a nie tej smiešnej desaťmiliónovej republiky, to už „niečo“ znamenalo. Mnohí Rakúšania totiž žili spomienkami na zašlú slávu habsburského dvora. Pád republiky pre týchto ľudí nič neznamenal.

Joseph Weimert, Franzov otec, sa tým nijako zvlášť nezaoberal. Naďalej porážal ošípané od okolitých hospodárov, robil z nich tlačienky, údil šunky a v každodennom víre údených bravčových chvostov, hláv a klobás nemal čas premýšľať nad niečím takým abstraktným, ako bola Rakúska republika. Jednoducho nemal na politiku hlavu. Politika je totiž umenie zložitých kompromisov. On kompromisy nemal rád, pretože od neho vyžadovali rozmýšľanie, ktoré tiež nemal rád. Väčšinu dôležitých rozhodnutí prenechával ženám, najmä svojej matke, Franzovej babičke. Okrem kompromisov Joseph Weimert nemal rád Prúšakov, čiže všetkých Nemcov hovoriacich iným prízvukom, než bol ten, ktorý sa používal v Hornom Rakúsku alebo možno ešte v okolí Viedne. Keď sa nacisti prvý raz snažili prevziať moc v republike za vlády kancelára Engelberta Dollfussa, okomentoval to slovami: „Čo si tí odporní Prúšiaci o sebe myslia?“

Anšlus z marca tisícdeväťstotridsaťosem znamenal pre Josepha bezvýznamnú epizódu, na čom mala výrazný podiel jeho matka, rodáčka z Bavorska od rieky Inn. Povedala, že ich rodina tri storočia budovala svoje postavenie poctivých a svedomitých mäsiarov. Žiadny predok Josepha Weimerta v živote nepredával takú hnusnú paštetu, ako je pečeňovka; *Krakauer*, pravá tradičná rakúska klobása, v sebe nikdy nemala viac tuku, než uvádzal recept. A pokiaľ si na údeniny Weimertovcov už tristo rokov nikto nestážoval, nie je dôvod, prečo by si na ne mali ľudia sťažovať v Rakúsku pod Hitlerovou nadvládou.

Taký bol každodenný pragmatizmus. Preto otec anšlus akceptoval a spojenie Rakúska s Nemeckom zhodnotil stručným vyhlásením: „Nedovoľme, aby táto zmena ovplyvnila náš život!“

Rodina Weimertovcov bola najzvláštnejším nenávisným patriarchátom, aký si možno predstaviť. Otcovo slovo bolo sväté, ale iba v tom prípade, ak ho akceptovala babička. Anna Teresa Weimertová rozhodovala o tom, aký tvar má mať vianočná štrúdľa, ako dlho sa budú piecť jablká do nej, aký stôl by bolo treba kúpiť, aby sa nezničila dubová dlážka v salóne, ale aj o tom, aké knihy by jej nevesta mala čítať v tehotenstve. Franzova matka Honorata Aufhauserová nebola žiadna bystrá intelektuálka, ale zbožná žena s veľkým srdcom, ktorá prala, upratovala, starala sa o domácnosť a rodila deti. Nikto ju nenútil. Bola to jej vlastná voľba vychádzajúca zo srdca.

Do tejto rodiny sa narodil Franz Weimert. Mal dvoch starších bratov: Lorenza – lekára, vzdelaného, sčítaného človeka, a jeho pravý opak Friedricha – robotníka pracujúceho vo Viedni, ktorý sa do Drasenhofenu vracal veľmi zriedka. Vo svojej podstate bol samotár a introvert a v rodine platil za čudáka.

Franz bol tretí, najmladší syn, milované, dobré a ochotné dieťa. Nikdy nevyhľadával spory s rovesníkmi, pomáhal otcovi, usilovne sa učil a každý deň chodil do kostola.

* * *

Sviatok *pesach* v tisícdeväťstotridsiatom deviatom roku bol svojim spôsobom nezvyčajný. Prebiehal v atmosfére pre mnohých ľudí nevysvetliteľného rozdelenia. Na jar toho roku definitívne zomrelo Československo. Vznikol slobodný slovenský štát postavaný na protičeských, ultrakatolíckych a nekompromisne antisemitských princípoch, čo sa Slováci snažili dávať Židom najavo na každom kroku. Milenin otec bol pred rozpadom Československa vynikajú-

cim právnikom, po jeho rozpade bol naďalej vynikajúcim právnikom, ale už židovským. Z prívlastku „židovský“, vymedzujúceho neviditeľnú hranicu medzi národnosťami, pramenilo zúfalstvo. Advokát Elias Zinger bol „tým“ právnikom, židovskou pijavicou vysávajúcou peniaze z chudobných Slovákov, ktorí predsa žijú vo vlastnom štáte podľa princípov svojej viery.

Milena *pesach* nemala rada, hoci tento sviatok bol v jej cirkvi kľúčový. Nerada upratovala, lenže židovská tradícia prikazovala pripraviť nielen dušu, ale aj domov. Každá šálka sa musela lesknúť. Neznášala vajíčka servírované počas *sederu*, slávnostnej rodinnej večere, ani horké bylinky, chren, čakanku a šaláty. Toho roku však pociťovala zvláštny nepokoj, ktorý naplňal milovaného otca. Nedokázala si vysvetliť príčinu jeho strachu. Doposiaľ ju otec (matka o čosi menej) chránil, a tak žila v blaženej nevedomosti o prichádzajúcej búrke. Hoci sa antisemitizmus Slovensku nevyhol, Milena nevnímala nijakú hrozbu. Žila vo svojom svete. Nič okrem nej samej ju nezaujímal.

Flirt s Dávidom jej ukázal krehkosť vzťahov medzi ľuďmi pochádzajúcimi z dvoch svetov. Naivne si nahovárala, že môže preniknúť do sveta katolíkov a oni môžu spoznať jej svet. Sklamala sa. Uzavretosť oboch komunít sa ukázala priveľká. Keď sa otec dopočul, že jeho dcéra si dopisuje so Slovákom, navyše katolíkom, vyzval ju, aby sa spamätala.

„Pamätaj na to, že Najvyšší ti určil osud židovskej manželky a matky,“ povedal jej.

Táto otcova rozhodnosť, ktorá bola výrazom jeho snahy o dcérino šťastie podľa práva a zvykov ich hrdého ľudu, mala v tú jar ešte dohru, ktorú Milena nechcela a ani nedokázala vnímať. Po *pesachovom sederi*, po vypití troch pohárov suchého kóšer vína (v každom zbožnom židovskom dome bol štvrtý pohár vždy určený pre proroka Eliáša), sa otec s vážnou tvárou prihovril rodine: „Musíme sa spoločne rozhodnúť, či zostaneme tu na Slovensku, alebo odídeme do Palestíny.“

V jeho slovách sa skrývala veľká obava o rodinu. Všetci očakávali, že rozhodnutie urobí on. Starý Elias Zinger priznal, že hovoril s rabínom, rodinným priateľom dôstojným Majzelsom. Spoločne dospeli k názoru, že treba zachovať pokoj. Slovensko bolo ich krajinou, bez ohľadu na to, čo si o tom mysleli Slováci. Keď túto zem budovali za Františka Jozefa ako časť habsburskej monarchie a potom ju budovali za Masarykovho Československa, prečo by naďalej nemohli byť slovenskými Židmi za Tisovej vlády? Rozhodli sa, že zostanú.

Milena vôbec netúžila cestovať do Palestíny. Desila ju vzdialenosť tejto púštnej krajiny, s ktorou ju nič nespájalo. Okrem toho sa bála ťažkých životných podmienok, pretože veľa židovských kolonistov žilo asketicky, skoro ako kočovníci. Keď počula, že zostanú na Slovensku, veľmi sa jej uľavilo. Aspoň mala istotu, že začne v pokoji študovať na bratislavskom konzervatóriu.

2. KAPITOLA

RODINNÉ ŠŤASTIE

Najlepším Franzovým priateľom bol Bastian Schilling. Jeho rodičia vlastnili najväčší statok v Drasenhofene a všetci ich považovali za ctihodných občanov a dobrých katolíkov. Chlapci sa spriatelili už ako malí na pieskovisku. Spoločne opravovali drevené autíčka, spoločne kradli najzrelšie čerešne a spoločne špehovali dievčatá. Ich priateľstvo prežilo všetky nástrahy detstva a ranej, veľmi nevinnej mladosti.

Bastian mal o desať rokov mladšieho brata Manfreda, bacuľateho chlapca, ktorý svojho staršieho súrodenca zbožňoval. V podstate to bolo normálne veselé a milé dieťa, až na to, že v siedmich rokoch dokázalo vysloviť len zopár slov: mama, otec, Bastian, jesť, kakino a spať. Manfred mal Downov syndróm, čo pre Schillingovcov predstavovalo trápny problém. Dokonca aj keby ho chceli ukryť pred dotieravými pohľadmi obyvateľov Drasenhofenu, vôbec by to nepomohlo. V malých mestečkách všetci vedia všetko o všetkých. Manfred bol postihnutý, ale to vôbec neznamenalo, že by jeho hendikep vrhal tieň na vzťahy Schillingovcov s inými rodinami. Dôkazom bolo priateľstvo medzi Bastianom a Franzom. Napriek tomu v „nových, národnosocialistických časoch“ bolo cítiť mierne napätie. Manfred už prakticky sám neopúšťal dom. Vychádzať mohol iba v sprievode matky a obaja pritom skoro bežali, akoby pani Schillingová mala ustavične naponáhlo.

Franz mal Manfreda rád a chlapec mu plne dôveroval. Ako starší miništrant starajúci sa o mladších adeptov liturgickej služby sa ho snažil vnímať veľmi citlivo a s porozumením. Prehovárал priateľa, aby mal k svojmu bratovi podobný postoj. Všimol si však,

že aj napriek Manfredovej bezmedznej oddanosti a bratskej láske sa Bastian k bratovi správa odmerane, dokonca až pohrdavo.

Táto citová nerovnováha sa prehĺbila, keď Bastian v júni tisícdeväťstotridsaťosem nečakane vstúpil do Hitlerjugendu. Jeho rodičia to považovali za prirodzený vývoj. Na rozdiel od Franzovej rodiny, ktorá sa od politiky držala ďalej, veľmi rýchlo pochopili, že vstupom do NSDAP si môžu výrazne pomôcť. A tak sa zapojili do rozsiahleho spoločenského procesu prebiehajúceho v celom Nemecku. Hitlerova strana zaznamenala prudký nárast počtu členov práve v posledných dvoch rokoch, čo bol dôsledok vodcových úspechov. Bastianovi rodičia, zámožní rakúski poľnohospodári, sa k nacistickému hnutiu pripojili z čistého konjunkturalizmu a pre svätý pokoj. Ich syn, do ktorého vkladali všetky nádeje, jednoducho nemohol nepatriť do najlepšej skupiny nemeckej mládeže – do Hitlerjugendu. Keď chlapec vstúpil do organizácie, Schillingovci naďalej chodili do kostola. Pán Schilling sa tam síce ukazoval menej, ale pobožnosť pani Schillingovej sa prehlbovala úmerne s ľahostajnosťou jej manžela. Vo viere hľadala únik, keď jej muž v duchu straníckej línie urobil ťažké rozhodnutie zveriť výchovu postihnutého syna do rúk národnosocialistického štátu.

V jednu sparnú nedeľu v lete tisícdeväťstotridsaťosem sa obaja kamaráti, Franz a Bastian, stretli na malinovke. Franz vycítil kamarátov nepokoj. Niečo sa muselo stať. Vždy vedel, keď Bastian dostal od otca výprask za záškoláctvo, krádež čerešní z cudzích záhrad či za ďalšiu štvorku z matematiky, ich „oblúbeného“ predmetu.

„Čo sa stalo?“

Bastian otáľal s odpoveďou. „Neviem, či ti to môžem povedať.“

„Ak nechceš, tak nehovor.“

„Musím to niekomu povedať,“ rýchlo odvetil Bastian, akoby chcel zo seba zhodiť nejakú záťaž. „Otec poslal Manfreda do opatrovateľského a výchovného strediska v Sasku.“

„Čože?“ Franz ani neskrýval úžas.

„Naši sa pre to takmer mesiac hádali, nakoniec si to otec presadil. Vieš, obaja sa po vstupe do strany hrozne zmenili. Otec chce viesť spoločenský život. Zoznámili sa s mnohými zaujímavými ľuďmi.“

„Národnými socialistami?“

„Hej, väčšinou sú to známi zo strany. Predtým kvôli Manfredovi nemohli chodiť do spoločnosti. Hanbili sa zaňho. Teraz sa problému zbavili. Poslali ho do akéhosi strediska, kde ho majú liečiť. Vodca ho vytvoril presne pre takéto deti, ako je Manfred. Je tam o ne postarané dvadsaťštyri hodín denne. Možno je to tak lepšie. Doma naňho aj tak nikto nemal čas.“

„A ty si o tom čo myslíš?“ spýtal sa znepokojený Franz.

„Môžem ho navštevovať spolu s rodičmi. Je to len zopár hodín cesty autom,“ odvetil Bastian a uhol pohľadom.

„To nie je odpoveď na moju otázku, Bastian. Chcem vedieť, čo si o tom myslíš. Chcem poznať tvoj názor.“

„Otec tak rozhodol. Ja do toho nemám čo hovoriť.“

„No tak!“ nedal sa Franz odbiť.

Bastian pozrel kamarátovi do očí. „Podľa mňa to naši nemali robiť. Manfred je taký bezbranný... Bude tam veľmi trpieť. Čo som však mal robiť? Keby som sa vzoprel, otec by ma zmlátil ako žito. Musím predsa poslúchať rodičov. Povedal, že tam pre Manfreda určite nájdú nejaké lieky.“

Franz akceptoval kamarátovo vysvetlenie. Snažil sa ho utešiť, ako vedel, ale nedokázal si predstaviť, aké lieky by mohli vyliečiť mentálne postihnutie.

* * *

V lete tisícdeväťstotridsaťdeväť, niekoľko mesiacov po tom, ako Hitlerove vojská vstúpili do Prahy, Milenu prijali na konzervatórium. Milovala hudbu a chcela svoj talent rozvíjať. Oznámila rodičom, že sa nevidí v úlohe kvočky starajúcej sa o domácnosť a o to, či sú deti mokré, alebo hladné. Za nič na svete sa nechcela

stať zbožnou židovskou matkou a manželkou. Bola ambicióznym, samostatne mysliacim dievčaťom, ktoré sa upínalo na štúdium hudby. Matka spočiatku vôbec nechcela pristúpiť na to, že by sa dcéra ďalej vzdelávala, ale keď videla jej tvrdohlavosť, súhlasila s medicínou. Lenže Milena sa v nijakom prípade nemienila stať lekárkou. Zaujímal ju iba hudba. Nakoniec rodičia privolili a ona šla na konzervatórium.

Zanedlho vyšlo nariadenie, že Židia musia sedieť v oddelených laviciach. Na všetkých fakultách bratislavskej univerzity bolo ľavicové geto zavedené za mlčanlivej bezradnosti židovských študentov, s pomocou pästí Hlinkovej gardy a za podpory vedenia univerzity.

Na konzervatóriu tvorili Židia približne dvadsať percent všetkých študentov a pracovníkov. Museli sa však podriadiť novému poriadku. Slovenský štát bol teraz skrz-naskrz katolícky, Židia boli považovaní za nepriateľov katolíckej viery alebo za cieľ christianizačnej misie, čo vlastne bolo v súlade s vtedajšou politikou Vatikánu.

Vrodený temperament bránil Milene podriadiť sa novému poriadku. Pred prednáškou si sadla do prvej lavice vedľa dvoch slovenských kamarátok a maďarského študenta. V sále zavládlo ticho. Bola to hodená rukavica všetkým katolíkom, a hoci riskovala poníženie, rozhodla sa, že na svojej voľbe bude trvať. Našťastie, prednášku o renesančnom madrigale v ten deň viedol profesor Žižek, marxistický estét, odporca Beneša a posledný človek na konzervatóriu, ktorého by niekto mohol považovať za stúpenca Tisovej vlády.

Profesor vošiel do miestnosti. Rozhliadol sa po študentoch a s nonšalantným výrazom na tvári vykročil ku katedre. Jeho zhrbená postava sa medzi prítomnými úplne strácala. Keď vystúpil na vyvýšené miesto, vyzliekol si kabát a položil ho na stoličku. Z aktovky vytiahol zväzok počmáraných papierov a položil ich na dosku katedry. Nasadil si okuliare v hrubých rámoch z višňového dreva a zadíval sa na Milenu sediacu v prvej lavici vedľa kresťanských študentov.

„Neodpustil by som si, keby ste sedeli v poslednej lavici,“ prihovoral sa jej.

Po týchto slovách sa atmosféra uvoľnila a prednáška pokračovala, ani keby nijaká Tisova vláda neexistovala. Napriek tomu sa našiel človek, ktorý vedeniu fakulty doniesol, že profesor Žižek sa nepodriadil vládnemu nariadeniu a dovolil Židom sedieť v prvej lavici s kresťanskými študentmi. Okamžite nasledovalo predvolanie k rektorovi a upozornenie, že svojím nezodpovedným správaním nesmie vystavovať fakultu riziku vážnych následkov. Rektor predložil profesorovi na podpis sľub, že sa takéhoto konania v budúcnosti viac nedopustí. Žižek odmietol podpísať a nasledujúci deň musel nastúpiť na nútenú neplatenú dovolenku.

Milena vedela, čo sa profesorovi stalo, napriek tomu neprestala spochybňovať politiku slovenskej katolíckej vlády namierenú proti židovskému obyvateľstvu. Na všetkých prednáškach si naschvál sadala vedľa kresťanských študentiek a študentov. Pochopiteľne, neušlo to pozornosti vedenia fakulty ani aktivistom Hlinkovej mládeže, nacionalistickej a ultrakatolíckej mládežníckej organizácie, ktorú kňaz Tiso zriadil podľa vzoru Hitlerjugendu.

Jedného dňa, keď sa Milena vracala domov, dobehol ju kamarát z ročníka Jehuda Szopsowic, židovský študent z husľovej triedy. Vždy sedával s ďalšími židovskými študentmi v predpísanej somárskej lavici. Bol o hlavu vyšší než Milena, nosil módne sivé sako, mal tmavú opálenú pleť a vlasy starostlivo upravené brilantínou.

Frajer, pomyslela si. *Nemám rada takýchto chalanov.*

„Si fakt odvážna,“ povedal, uháňajúc za ňou po bratislavskom chodníku.

Hodila po ňom pohľadom plným nedôvery.

„A ty si zbabelec,“ šplechla pohrdavo. „Keby si všetci sadli so mnou do prvého radu, nikto by ten predpis nedodržiaval.“

Pridala do kroku, ale Szopsowic ju doháňal. „Odprevadím ťa domov,“ ponúkol sa.

„V nijakom prípade!“ odsekla. „V našej rodine platí, že keď chlapec odprevadí dievča domov, všetci očakávajú, že ho požiada o ruku.“

„Čiže mi dávaš košom na ulici?“

„Samozrejme,“ prisvedčila Milena s úplnou vážnosťou. „Židovské dievča musí dbať na svoju povesť. To jediné nám zostalo.“

* * *

O niekoľko dní na dvere bytu Zingerovcov v centre Bratislavy zaklopali Hlinkovi gardisti v sprievode jedného policajta.

Toho dňa sa vo všetkých domácnostiach bratislavských Židov mali konať prehliadky. Hľadali sa materiály proti slovenskému štátu urážajúce nacistické Nemecko, spojenca Tisovej vlády, ale aj cennosti a – čo bolo dôležité – „slobodomurárske“ materiály. Katolícka vláda na Slovensku si pri odhaľovaní slobodomurárstva počínala doslova ako posadnutá. Rovnako ako vo Frankovom Španielsku, aj tu bolo toto hnutie považované za jednu z najväčších hrozieb zdravej spoločnosti. Židia boli spájaní so slobodomurárstvom a aj Milenina rodina mala byť obeťou tejto posadnutosti.

Bolo ráno šábesového dňa, keď všetci v byte Zingerovcov začuli zreteľné a čoraz naliehavejšie klopanie. Elias Zinger vstal z postele, obliekol si župan a ponáhlal sa k dverám. Predpokladal, že mu domovník priniesol noviny od poslíčka. Netušiac akékoľvek nebezpečenstvo otvoril a v tej chvíli ho dvere, rozrazené mohutnou silou, odhodili k stene. Dovnútra vtrhli gardisti.

„Prehľadajte ten židovský brloh!“ zahrmel ozbrojenec s najvyššou hodnosťou.

Milena začula krik, preto vstala, aby sa pozrela, čo sa deje.

Ozbrojenci prevracali byt hore nohami. Povyhadzovali zo skríň všetko oblečenie, rozbili servis z kredenca, kontrolovali, či v kuchynských skrinkách nie sú poschovávané cennosti. Zrejme mali na pamäti príbehy o židovskom zlate.

Vydesená matka pomohla dobitému manželovi vstať. Milena bola príliš šokovaná, aby akokoľvek zasiahla.

„Teraz si môžeš urobiť demonštráciu doma.“

Bola to jasná narážka na jej správanie na konzervatóriu, nebolo teda pochýb o dôvode tohto vpádu. Celá akcia netrvala dlhšie ako pätnásť minút. Gardisti nahlásili policajtovi, že nenašli žiadne nelegálne materiály, ten sa ospravedlnil za „odôvodnené narušenie domového pokoja“ a s buchnutím dverí všetci odišli.

Milena plakala v matkinom objatí. Dosiaľ nikto neohrozil pokoj a intimitu jej domova takýmto brutálnym spôsobom. Napriek bolesti a poníženiu sa Elias Zinger rozhodol konať. Nehodlal pripustiť, aby to gardistom beztriestne prešlo. Nikto ich predsa nezabavil občianskych práv a v normálnej krajine nie je zvykom doma ľudí prepadať. Napísal ostrú sťažnosť policajnému náčelníkovi a štátnemu zástupcovi poslal oznámenie o spáchaní trestného činu. Nikto však neprišiel, aby sa na byt pozrel. Štátny zástupca Zingera poznal a s odpoveďou otáľal.

Po dvoch týždňoch prišiel od polície list s konštatovaním, že prehliadka prebehla v súlade s platnými predpismi, doplneným citáciou príslušného dekrétu slovenského prezidenta Tisa, z ktorého vyplynulo, že Zingerovci nemajú nárok na nijaké odškodné za spôsobené škody. Veliteľ bratislavskej polície akurát vyjadril ľútosť nad formou, akou prehliadka prebehla.

Po prečítaní listu si Zingerovci uvedomili, že sa stali občanmi druhej kategórie. Ľutovali svoje rozhodnutie zostať na Slovensku, ale otec chcel stále dokazovať, že je platným členom spoločnosti, dokonca aj v situácii, keď im doslova ukazovali dvere.

* * *

Po omši kňaz zašiel za Franzom. Skleslý výraz na jeho tvári veštil smutnú správu.

„Synku,“ povedal, „zajtra sa bude konať zádušná omša.“

Franz neskrýval prekvapenie. Kňaz nemal vo zvyku informovať ho o pohreboch a už vôbec nie žiadať, aby spolu s ďalšími miništrantmi pomáhal pri liturgii.

„Zomrel Manfred Schilling,“ dodal.

Franz pocítil v srdci mrazivý krč. Ešte mal v pamäti nedávny rozhovor s Bastianom o Manfredovom odchode do sanatória a jeho obavách o brata, s ktorými sa mu tajne zdôveril. Ani v najhoršom sne si nedokázal predstaviť, že by Manfred zomrel po necelom mesiaci v stredisku. Napadlo mu, že sa musela stať nejaká hrozná, nečakaná nehoda.

„Čo sa vlastne stalo?“ spýtal sa.

„Zrejme mu zlyhalo srdce,“ odvetil kňaz. „Viem to od Manfredovho otca, pred hodinou prišiel za mnou objednať omšu. Rýchlo bež a uteš svojho kamaráta. Deje sa tam niečo zlé.“

Franz hneď utekal k Schillingovcom. Drasenhofen nebol veľký, z jedného konca na druhý to trvalo peši desať minút. Lenže dostať sa k Bastianovi nakoniec vôbec nebolo jednoduché. Otec totiž zakázal rodine hovoriť o Manfredovej smrti. Franz sa však nedal odradiť. Počkal do zotmenia a na dohodnutý signál – do okna na kamarátovej izbe hodil kamienok – Bastian vyšiel von. Vyzeral hrozne a v jednom kuse plakal.

„Chudák Manfred, bol taký bezbranný,“ opakoval stále dokola.

Nakoniec sa Franzovi podarilo dostať z kamaráta súvislé rozprávanie, z ktorého si poskladal celkový obraz. Bastianov otec zakazoval akúkoľvek zmienku o mladšom synovi už po jeho odchode do Saska. Matka nechcela mlčať, ale zoči-voči neústupnosti starého Schillinga, „pána a muža“, ako chcel byť oslovovaný, bola bezmocná.

„Ako sa tvoj otec môže takto správať?“ nechápal Franz.

„Môže, ako vidíš. Iba vďaka hádke s matkou šiel za kňazom dať slúžiť omšu.“

„Ako ste sa vlastne dozvedeli o jeho smrti?“

„Z nemocnice v Sasku prišiel balík s urnou a krátky úradný list, že Manfred zomrel na vážne, nevyliciteľné ochorenie srdca.“

„Kňaz povedal to isté.“

„Viem to od otca, ale...“ Bastian stíšil hlas, akoby sa hanbil za to, čo povie, alebo sa chcel priateľovi zdôveriť s najväčším tajomstvom, „... ja neverím, že Manfred mal choré srdce. V tej nemocnici ho mali zabiť a otec vedel, čo sa stane, keď ho tam odvezie. Nenávidím ho, hajzla!“

„Je to tvoj otec.“

„Áno, splodil ma,“ pripustil Bastian drsne. „No od tejto chvíle nie je viac mojím otcom!“

* * *

Od Manfredovho pohrebu uplynuli dva týždne. Obrad bol veľmi skromný, čo bolo v ostrom kontraste s finančnými možnosťami Schillingovcov. Urnu s chlapcovým popolom uložili do rodinnej hrobky a Manfred sa stal absolútnym tabu. Akoby nikdy nebol členom rodiny, akoby jeho postihnutie nedovoľovalo blízkym cítiť radosť, dobro a teplo. Jednoducho ho vymazali z pamäti, ani čoby vôbec neexistoval.

Po pohrebe sa začali šíriť klebety. Kolovali rozličné verzie príbehu o smrti mladšieho syna Schillingovcov. Prevažovali však názory, že jeho duševné postihnutie bolo dôsledkom celkového zlého zdravotného stavu. Chlapec mal jednoducho veľmi slabé srdce, ktoré jedného dňa nevydržalo. Ľudia dospeli k záveru, že to bola prirodzená smrť. Keby ho rodičia neboli poslali na liečenie do Sas-ka, bol by zomrel doma. Franz Bastianovo tajomstvo nikomu nevyzradil. Mlčal aj doma, pretože hlava rodiny, všemocná babička, omielať všetky tie povedačky, aj keď neboli veľmi pravdepodobné.

Brunátna energická žena sa po večeroch veľmi rada vyhrievala v kresle. Otec trávil čas s pollitrom piva v ruke a v zime sa často pozeral na horiace drevo v kachliach. Na jar a v lete odpočíval na verande a čítal nejaký dobrodružný román. O najdôležitejších veciach v dome Weimertovcov rozhodovali ženy.

„Franz,“ ozvala sa babička jedného večera, „máš už šesťnásť rokov. Mal by si myslieť na svoju budúcnosť.“

To znamenalo, že o budúcnosti svojho vnuka má jasnú predstavu. Franz bol presvedčený, že sa schyľuje k rozhovoru o cirkvi a o tom, že sa má stať kňazom. Veľmi sa však mylil.

„Si dobrý, poslušný chlapec,“ pokračovala babička. „Vždy som túžila, aby sa tvoj otec stal služobníkom Božím. Lenže život sám píše scenáre ľudských osudov. Tvoj otec nechcel byť kňazom.“

„K veci, matka,“ nervózne jej skočil do reči syn. Sedel na verande a celý čas počúval rozhovor v dome.

„Neprerušuj svoju starú matku!“ oborila sa naňho babička. „Počúvala som včera v rádiu prejav Führera na každoročnom zjazde mládeže. Pomyslela som si, že by bolo rozumné, keby sa Franz zapísal do Hitlerjugendu.“

Ticho. Nijaká reakcia. Otec ďalej sedel na verande, matka sa zvrátila v kuchyni a chystala večeru.

„Čo si o tom myslíš, dieťa moje?“ spýtala sa babička Franza.

„Aj Bastian je v Hitlerjugende,“ povedal prvé, čo mu napadlo.

„Vidíš, to sa výborne hodí. Budeš tam mať kamaráta. Ste predsa najlepší priatelia, však?“

Franz odvetil súhlasným prikývnutím.

Matka pokračovala v krájaní cibule, zato z verandy sa ozval otcov hlas: „Hádám by si nechcela rozhodovať za chlapca, matka? Tak ako si to chcela robiť so mnou.“

„Miláčik, tvoj tón je neprijateľný,“ poznamenala babička. Použitie oslovenia *miláčik* znamenalo, že je veľmi znepokojená a kategoricky nesúhlasí s akýmkoľvek synovým odporom. Jej vôľa je svätá, tak ako Božia vôľa v nebi.

„Myslím si, že by si s matkou nemal takto hovoriť, Joseph,“ ozvala sa jeho žena z kuchyne od krájania čerstvej teľacej pečene.

Joseph Weimert nič viac nepovedal, čím zároveň spečatil synov osud. Keby ostro protestoval a riskoval hádku, možno by sa Franzov život uberal inou cestou. Takto sa mohla naplniť babičkina vôľa.

„Chcel by si sa stať členom Hitlerjugendu?“ spýtala sa, ale hneď nato prešla do svojho typického rečníckeho prejavu, nepriamo určeného všetkým členom rodiny. Argumentovala tým, že vstup Franza do Hitlerjugendu by bol pre rodinu výhodný. „Vy nie ste v strane ako Schillingovci a ďalší susedia. Lorenz žije vo Viedni a určite sa do strany neprihlásil, o tom lajdákovi Friedrichovi ani nehovorím. Trest Boží na toho chlapca, s akými socialistami sa to spojil, Bože na nebi, a aké bezbožné knihy číta! Denne sa modlím, aby sa stal dobrým katolíkom a slúžil našej veľkej vlasti.“

„A ktorú vlasť máte na mysli, mamička?“ spýtala sa Franzova matka, keď vhadzovala nakrájanú pečeň s kolieskami cibule na škvariace sa maslo.

Babička k nej otočila hlavu. „Našu veľkú nemeckú vlasť, samozrejme,“ vyhlásila s neochvejným pokojom, lebo vedela, že Franzova matka sa jej nikdy nevzoprie.

O týždeň neskôr sa Franz stal členom Hitlerjugendu.

3. KAPITOLA

POKÁNIE

Slovensko, 1939

„Nemôžem zohnať žiadnu prácu,“ poŕažoval sa jedného dňa advokát Zinger. „Všetci klienti, s ktorými som hovoril, so mnou veľmi súcitia. Vraj keby bola doba pokojnejšia... Nikto mi nechce dať nijaký prípad.“

„Aké máme úspory?“ spýtala sa jeho žena.

„Na rok, možno na rok a pol,“ odvetil.

„Na dva. Budeme šetriť... na všetkom.“

Len čo tú neuveriteľne ťažkú vetu vyslovila, rozplakala sa. Manžel ju začal utešovať. Nutnosť šetriť bola pre ňu veľmi nepríjemná. Pani Zingerová, manželka právnik a s vysokými príjmami, sa nikdy nemusela strachovať o domácnosť a jej potreby. Na nákupy mala vždy dosť peňazí. Raz či dva razy za rok si mohli dovoliť zájsť do Prahy alebo Viedne a divadlá, elegantné šaty, lahodné zákusky či kvalitný alkohol mali vždy poruke. Nikto si nemusel nič odopierať. Preto sa pani Zingerová veľmi ťažko prispôbovala novej situácii, keď museli počítať každú korunu, aby prežili. S gazdinou, ktorá poupratovala a navarila, sa inak viedla domácnosť než teraz, keď bude musieť všetko robiť sama.

Oveľa tvrďšia dokázala byť Milena, ktorá vyhlásila: „Aj tak sme na tom lepšie než iní Židia. Rodina rabína Majzelsa si napríklad musí na jedlo požičiavať.“

Formálne sa Židom na Slovensku nedialo nič zlé. Nikto im neprikazoval žiť v getách, nikto ich neizoloval. Napriek tomu sa okolo nich postupne vytváral neviditeľný múr, oddeľoval ich od

zvyšku spoločnosti. V rámci šetrenia museli Zingerovci prepustiť gazdinú. Kúsok od domu, v ktorom žili, stál obchod, ktorý viedla dávna známa pani Zingerovej – pani Smotanová, matka Dávida, ktorý s Milenou v lete predchádzajúceho roku flirtoval. A v tomto obchode, ktorý Milenina matka roky navštevovala, došlo k scéne, ktorá Zingerovcov prinútila zamyslieť sa.

Keď pani Zingerová chcela kúpiť cukor, pani Smotanová jej po hlbokej úvahe povedala: „Pani Zingerová, nepredám vám ani cukor, ani vajcia, ani múku, ani nič iné. Jednoducho vám už nič nepredám.“

„Nerozumiem tomu, pani Smotanová. Vždy sme vám predsa zaplatili.“

Obchodníčka sa zatvárila smutne a pokračovala: „Pani Zingerová, nič proti vám nemám. Vy a váš manžel ste vždy boli vítanými zákazníkmi. Môj Dávid mi to však zakázal, preto vám nič nepredám, aj keby som chcela.“

„Ako to? Čo presne vám zakázal?“

„Povedal, že nesmiem predávať Židom. Pochopte, aj keby som to chcela urobiť, Hlinkova garda to zakazuje. A môj syn je gardista. Povedal mi, že katolícke obchody majú predávať iba katolíkom. Ak nie, tak ich treba bojkotovať. Ja sa v celej tej politike nevyznám, ale tovar vám nepredám.“

Milenina matka nebola zvyknutá na tón, akým s ňou pani Smotanová hovorila. Bola zvyknutá dostať všetko, čo chcela. V tej chvíli pocítila k majiteľke taký silný odpor, že sa zmohla iba na jedno – okamžite odišla z obchodu. Keď Smotanová videla jej nervozitu, ešte za ňou zavolala, že na trhu nie sú obmedzenia a určite tam predávajú lacnejšie.

Keď Milenina matka opustila obchod, pani Smotanová sa obrátila k prítomným ženám s odzbrojujúcou úprimnosťou: „Môj Dávid povedal, že Židia ukrižovali Pána Ježiša. A ja hlúpa som netušila, že tí Zingerovci sú takí zlí ľudia.“

Rodinná situácia sa na istý čas zlepšila, keď do Bratislavy prišla Milenina staršia sestra Ružena. Do marca tisícdeväťstotridsiateho deviateho roku žila spolu s manželom v Čechách. V protektoráte Čechy a Morava však boli nariadenia nacistických zákonov proti Židom ešte prísnejšie, preto sa rozhodli vrátiť do rodnej Bratislavy. Príbuzní Ruženinho muža žili od istého času v emigrácii v Budapešti.

No nečakaná návšteva staršej dcéry uvoľnila napätú atmosféru iba na krátky čas. Zato priniesla iné problémy. Do troch izieb, ktoré Zingerovci obývali, sa prisťahovali ďalší štyria ľudia. Ružena mala šesťročného syna Natana a trojročnú dcéru Miriam. Jej manžel Chaim bol učiteľ kreslenia. Pochádzal zo židovskej rodiny, ktorej korene siahali tak na Slovensko, ako aj do Maďarska.

„Dobre, že ste prišli,“ potešil sa otec. „Aj keď si nemyslím, že by sa tu židovskému učiteľovi kreslenia darilo lepšie než židovskému právnikovi.“

„Nejako si poradím, otče,“ odvetil Chaim.

„Si nemožný, Elias,“ okamžite sa ozvala matka. Snažila sa nájsť niečo pozitívne a tešila sa zo stretnutia s dcérou a vnúčatami, ktoré dlho nevidela. „Hneď musíš hovoriť o nepríjemných veciach.“

Napriek tomu jej radosť z návštevy bola iba polovičná. Ružena s manželom nemali so sebou nijaké úspory, pretože skôr než opustili protektorát Čechy a Morava, všetko museli *uložiť* v banke.

„Nemci vás bohapusto okradli,“ skonštatoval rozrušený otec, keď si vypočul dcérino a zaťovo rozprávania.

Všetkých to priviedlo do rozpakov. Štyria ľudia, to znamenalo väčšie výdavky na stravu. Úspory Zingerovcov boli odsúdené rozplynúť sa oveľa rýchlejšie, než plánovala Milenina matka. Nakoniec aj ona pozbierala odvahu, aby nahlas pomenovala pravdu: „Je s nami zle a bude ešte horšie. Musíte si nájsť prácu.“

Po matkinom vyhlásení, ktoré prišlo ako obvykle v najmenej vhodnej chvíli, začala domáca atmosféra deň za dňom hustnúť. Aj drobnosti sa stávali príčinou napätia. Otec hľadal prácu a domov sa vracal s pocitom ďalšej porážky. Ružena sa musela venovať deťom, ktoré ochoreli. Chaim sa snažil dávať hodiny kreslenia, ale v Bratislave sa len málo ľudí chcelo učiť u Žida. Milena sa v tom bláznivom a čoraz bezohľadnejšom svete usilovala pokračovať v štúdiu, ale stálo ju to veľa síl. Už nešlo iba o ľavicové geto na fakulte, ale o celkovú atmosféru, v ktorej žila. Postupne jej dochádzalo, že nech urobí čokoľvek, nech sa zachová akokoľvek – či sa inak oblečie, alebo sa spriatelí s katolíkmi –, nič to nezmení na fakte, že je Židovka, dievča z horšej vrstvy, občianka druhej kategórie. Ako vrahyňa Krista nemá nijaké práva a je prekliata, cirkvou odsúdená na pekel, pokiaľ sa nedá pokrstiť. Cítila sťahujúcu sa slučku a veľmi pre to trpela.

Ruženina návšteva sa blížila ku koncu. Mladí manželia sa po dlhšej porade s otcom rozhodli, že nepôjdu do Poľska, ako pôvodne plánovali. V lete roku tisícdeväťstotridsaťdeväť sa medzinárodná situácia prudko vyhrotila a vojna, ktorá mohla medzi Nemeckom a Poľskom každú chvíľu vypuknúť, im zmarila plány. Vybrali si Maďarsko, pretože v Budapešti žili Chaimovi príbuzní.

„Bude nám tam lepšie,“ presviedčal všetkých.

Milena, ktorá mala sestru veľmi rada, nebola nadšená. Ešte keď spolu vyrastali, Ružena jej často nahrádzala matku. A obe spájalo rovnako silné puto s otcom. Matka stála bokom. Chladná a odmeraná dokonca aj k členom vlastnej rodiny pôsobila dojemom veľkej panej, porcelánovej bábiky, prehnane jemnej a prehnane povýšeneckej na to, aby sa venovala domácnosti, o prejavovaní citov ani nehovoriac. Celé dni trávila v šatníku alebo v kúpeľni, kde skúšala masky z čerstvej uhorky alebo čokolády, tešila sa z pekných kozmetických súprav, ktoré jej manžel vozil z Viedne alebo Paríža. Kúpeľňa bola odjakživa matkinou svätýňou. Teraz, keď sa bezstarostný život skončil a Zingerovci sa dostali do

vážnych problémov, si vôbec nevedela rady. Snažila sa síce niečo robiť – organizovala rodinný život, kázala o morálke, ale zvyčajne skončila pri tom, že naháňala manžela, aby si intenzívnejšie hľadal prácu. Nakoniec aj našiel – stráženie za päťdesiat korún na týždeň. Uznávaný advokát sa stal vrátnikom v továrni na smaltovaný riad. Vnímal to ako veľké poníženie.

„Peniaze nesmrdia,“ šplechla mu jedného dňa manželka, keď sa snažila umyť si ruky sčerneté od škrabania zemiakov.

„Že ty si taká pragmatická...“ poznamenal otec dotknutý jej tónom. „Lenže ten pragmatizmus vymyslel rímsky cisár Vespasián, nie ty, dušinka.“

Matka sa rozplakala. Neznášala, keď jej otec hovoril *dušinka*. Chcela, aby si všimol, že ona musí čistiť zemiaky, hoci to vždy robila slúžka.

A tak atmosféra v rodine Zingerovcov hustla. Milena túžila najsť únik z tohto pekla v rozhovoroch so sestrou. Teraz sa malo skončiť aj to. Vymohla si od Ruženy sľub, že jej napíše, len čo dorazia do Budapešti.

* * *

Silvester tisícdeväťstotridaťosem sa Franz chystal stráviť spolu s kolegami z Hitlerjugendu. Rodičia aj babička tento zámer schvalovali. Usúdili, že mladý človek má právo posledný deň v roku sa baviť so svojimi rovesníkmi.

Mládežnícka zábava sa mala konať v hasičskej zbrojnici v Drasenhofene. Dohľad nad dodržiavaním morálky bol zverený straníckej bunke, ktorú viedol učiteľ telesnej výchovy Herr Schneider. Nad vhodným správaním dievčat mala bdieť gazdiná z miestneho krúžku remesiel a ručných prác. V sále, kde bol umiestnený vyzdobený vianočný stromček, visel na stene veľký portrét Führera, čo malo zdôrazniť dôležitosť morálky vo výchove mládeže nového národnosocialistického Nemecka.

Bola to Franzova prvá skutočná zábava, a tak nie div, že bol trochu nervózny. Bastian ho nahováral, aby tancoval s jeho sesternicou Elke. Veľmi si chcela nájsť chlapca, čo Franzovi vôbec neprekážalo, dokonca mal radosť, pretože sa domnieval, že sa jej môže zapáčiť. Lenže viac než Elke jeho myseľ zamestnávali ďalšie Bastianove nápady, ako prežiť silvestrovský večer.

„Neskôr si dáme alkohol a budeme si pozerat' obrázky mojich spotených sesterníc pri tanci,“ nahováral ho.

Franz cítil, ako mu začína byť horúco.

„Hovoríš o hriechu,“ opáčil. „Ako mám po niečom takom ísť do kostola?“

„Máš v úmysle ustavične sa podriaďovať vôli svojej babičky? Skonči s tým! Človeče, kde máš gule?!“

Bastian použil veľmi účinné emocionálne vydieranie, a tým sa dotkol Franzovej mužskej hrdosti. Musel dať najavo, že „gule“ má, hoci o tom, ako prišiel na svet, mal dosť hmlisté predstavy. Uvedomoval si, že je úplne v područí domácich a cirkevných pravidiel a nedrží basu s ostatnými rovesníkmi. Bastianov nápad sa síce rozchádzal s morálkou národných socialistov, no Franz o to viac pociťoval túžbu ochutnať zakázané ovocie.

Samozrejme, Bastian zasvätil do svojich plánov aj ďalších chlapcov z Hitlerjugendu. Na záchodoch schoval spomínané obrázky, okrem iného aj Elke unavenej počas bavorských tancov. Zorganizovali *sprisahanie*, ktoré malo chrániť tajné stretnutie pred učiteľmi z miestnej školy a rodičmi, čo sa zúčastnia zábavy.

Franz bol z toho všetkého veľmi nervózny. Rodičia považovali jeho správanie za normálne, ale babička svojho najmladšieho vnuka pozorne sledovala. Bola totiž posadnutá morálkou živou rozhlasovými prejavmi Goebbelsa, v ktorých pranieroval akékoľvek prejavy morálnej špiny, a Franz si všimol, že každé ráno podrobne skúma jeho plachtu a deku. Netušil, čo tam mohla hľadať.

Stretnutie členov sprisahania sa konalo v kúpeľni. Jeden z chlapcov strážil, aby v prípade nebezpečenstva kamarátov varoval. V tanečnej sále totiž sledil Herr Schneider, učiteľ telesnej výchovy so svastikou na chlopni, ktorý všade vetril prejavy neporiadku a *morálneho úpadku*.

Fotografie sesterníc pri tanci všetci považovali za mimoriadne zaujímavé. Chlapci popíjali z fľaše koňak, ktorý Bastian vopred prepašoval do kúpeľne. Franz cítil zvláštne, neznáme vzrušenie, pretože prvý raz v živote okúsil alkohol a prezeral si obrázky Bastianových sesterníc. Rovnako ako fotografie ho zaujímala zmena v kamarátovom správaní. Keď sa stal najstarším členom Hitlerjugendu v Drasenhofene, zmenil sa na nepoznanie. Rozprával vyzývavo, jeho sebaistota hraničila s pýchou. Franz ako jeho najbližší priateľ vedel o tragédii, ktorá postretla Manfreda. Domnieval sa, že Bastianova usilovná aktivita v nacistickej mládežníckej organizácii je spôsob, ako sa po bratovej smrti odreagovať. Jedného dňa sa ho na to spýtal.

„Viem, kto je vinný za Manfredovu smrť,“ vyhlásil Bastian pokojným hlasom.

Fajčili cigarety, ktoré Franz ukradol matke. Ako jediná u nich doma fajčila, potajomky pred mužom a svokrou.

„Máš niečo nové? Tak kto? Povedz!“

„Židia,“ odvetil Bastian.

Franz neveriacky vyprskol.

„Na tom nie je nič smiešne, kamoško,“ dodal Bastian sebaistým hlasom. „Vieš, že ma Manfredova smrť veľmi zasiahla. Za všetko však môže doktor Morgenstern.“

„On je predsa jediný doktor v mestečku!“ oponoval Franz. „Všetci ho poznajú a chodia k nemu.“

„Veď práve. Všetci k nemu chodia, pritom jemu ide iba o peniaze. Keď je taký dobrý lekár, prečo neprišiel oveľa skôr na Manfre-

dove problémy so srdcom, aby ho rodičia mohli dať riadne liečiť? Vieš, že prachy u nás nehrajú rolu. Mohli ho poslať na liečenie povedzme do Švajčiarska. Ibaže ten Žid nám to nepovedal. To on nesie vinu na jeho smrti.“

„Hovoril si predsa, že Manfred nikdy nemal problémy so srdcom.“

„Ak v Sasku tvrdili, že bol chorý, tak zrejme musel byť. Predsa nemali dôvod klamať, nie?“

Bastian predniesol poslednú vetu tónom, ktorý nezniesol odpor, ale Franz postrehol, že týmto vysvetlením maskuje vnútornú drámu, ktorú prežíva. Vedel, že oficiálna príčina bratovho úmrtia sa nezakladá na pravde, a práve preto sa s maximálnym úsilím snažil nájsť nejaké jednoduché a nevyvrátiteľné zdôvodnenie. Franz vedel, že Židia sú rovnako dobrým terčom nenávisťi ako hocikto iný, len aby mohol striasť zo seba nepríjemný pocit viny. Takto mohol Bastian zbaviť seba aj svoju rodinu zodpovednosti za Manfredovu smrť.

Franz si bol vedomý aj toho, že nemôže vstupovať do súkromia jeho rodiny. *To nie je moja vec*, pomyslel si.

„Keď to hovoríš...“ pritakal.

„Poviem ti ešte niečo,“ pokračoval Bastian a všimol si kamarátovu váhavosť. „Otec tvrdí, že Židia ovládajú svetové financie, záleží im iba na peniazoch. Morgenstern, tá stará sviňa, je toho najlepším príkladom.“

* * *

Po zábave sa Franza zmocnili výčitky svedomia. Katolícka výchova, ale aj vlastná oddanosť cirkvi ho prinútili ísť na spoveď. Nechcel žiť s pocitom hriechu.

V nedeľu, ešte pred omšou, na ktorej mal miništrovať, požiadal kňaza o spoveď. Ten poznal Franza dlhé roky, preto ho to prekvapilo. Bol prísny a rozhodne odmietal praktizovať spovede počas

omši. Podľa neho sa treba spovedať v čase, ktorý je na to určený. Aj napriek zaváhaniu sa však rozhodol prosbu svojho najlepšieho miništranta splniť.

Srdce prikazovalo Franzovi okamžite sa očistiť od hriechu. Mal pocit, že iba mreža spovednice ho delí od blaženého pocitu Božieho odpustenia. Zo všetkého sa vyznal, nič nezatajil.

„Syn môj,“ prehovoril kňaz, „naozaj si veľmi zhrešil! Prezeral si si necudné obrázky dievčat a zrejme si zabudol, že je to najkratšia cesta k porušeniu šiesteho prikázania a k hriechu nečistoty. Rovnako ťažkým hriechom je pitie kradnutého alkoholu a fajčenie cigariet! Nie je dôležité, že ty si ho neukradol. Pil si z neho a to je to isté, akoby si ho ulúpil. Okrem toho si matke zobral cigarety. Budeš zahrnutý Božou milosťou, až keď urobíš pokánie. Preto dnes nemôžeš slúžiť svätú omšu.“

„Aké bude moje pokánie?“

„Musím byť prísny. Priznáš sa k spáchaniu hriechov pred rodičmi a pred riaditeľom školy. Zároveň musíš uviesť mená všetkých účastníkov tej hroznej hanebnosti.“

„Prosím, otče! Nikdy som neporušil Božie prikázania zlým skutkom. Nebojím sa otcovho výprasku. Bojím sa pranierovania pred ostatnými. Bastian, kamaráti... nemôžem ich zradiť. Ak sa to Bastianov otec dozvie, zabije ho! Prosím vás, prosím, uložte mi iné pokánie!“

„Nech sa o svoju dušu stará sám!“ sucho poznamenal kňaz. „Ty sa máš starať o svoju. Dnes však v tvojom srdci vidím nezvyčajnú pýchu, Franz. Mal by si uložené pokánie prijať s pokorou, bez reptania!“

„Prosím vás, otče, prosím, zle ste ma pochopili...“

„Nie, pochopil som ťa dobre. Sklamal som sa v tebe. Nebudeš prisluhovať omše, pokým sa nebudeš kajať. Zdá sa, že dnes nie si pripravený prijať rozhrešenie... Si zdemoralizovaný.“

Kňaz to slovo použil, pretože nenašiel iné odsúdenie chlapcovho konania. Lenže Franz už ničomu nerozumel. Prišiel sa predsa

vyspovedať s úprimným žiaľom a túžbou po očiste. Omša bola preňho veľmi dôležitá. Keby bol zdemoralizovaný, neprišiel by do spovednice. Cítil obrovskú ťarchu odmietnutia. Pokúsil sa duchovného ešte raz nahovoriť na zmenu pokánia.

„Otče, prosím, veľmi vás prosím! Nemôžem to priznať pred riaditeľom, pretože by som všetkých zradil. Úprimne som sa za všetkého vyznal. Prosím o rozhrešenie...“

Chlapec bol na pokraji zúfalstva. Toľkú prísnosť nečakal. Kňaz zovze slová mu však nedali nijakú nádej.

„Mlč! Nedám ti žiadne rozhrešenie. Od tejto chvíle budeš žiť v hriechu.“

Franza sa zmocnil hlboký žiaľ. V tejto najťažšej chvíli jeho mladého a nevinného života sa začala diať zmena. V spovednici sa túžil stretnúť s dobrým a odpúšťajúcim Bohom, nie s neľútostným a prísnyim ľudským sudcom. Začal plakať. Nebol to však oslobodzujúci plač, ale plač odmietnutia. Cítil, že v jeho duši sa čosi zlomilo. Kňaz nebral ohľad na jeho úprimnosť, na jeho službu cirkvi. Ak toto mal byť prejav spravodlivosti, tak nie pre Franza. Trest od otca by zniesol bez slovka odporu. So zradou kamarátov však nemohol súhlasiť. Nezaslúžil si osud udavača, toľké poníženie pred celým mestečkom. Vstal z kľačadla a s plačom vybehol z kostola. Tým sa to však zďaleka neskončilo...

O týždeň neskôr ho otec strašne vyšľahal remeňom, až sa od tolkej bolesti pomociť. Starý Weimert sa ani nesnažil zistiť pravdu. Na nič sa syna nepýtal. Pritom Franz si bol istý, že mu nič nepovedal. Odkiaľ to teda vedel? Žeby niečo vytáral niektorý z kamarátov?

Ako sa tak zamýšľal nad sledom udalostí, dospel k inému, menej prekvapujúcemu záveru. Jediný, kto o tom všetkom mohol otcovi povedať, bol kňaz. Tým porušil spovedné tajomstvo, ktoré bol povinný zachovávať. Len od neho sa otec mohol všetko dozvedieť. Bola to neodpustiteľná zrada. Ak zhrešil on, tak o čo viac zhrešil duchovný!

Na prekvapenie rodičov, ktorí sa domnievali, že po spravodlivom výprasku bude ich poslušný syn opäť každý týždeň slúžiť omšu, sa Franz pri oltári viac neobjavil. Babičke sa to, pochopiteľne, nepáčilo. Samozrejme, že do kostola chodil, ale k svätému prijímaniu viac nepristúpil.